

Grundigt oplæg om gruppesøgsmål

*Af professor Lars Bo Langsted
Aalborg Universitet*

Vi hører om det ind imellem. Forbrugerombudsmanden med flere holder meget af det, andre er langt mere skeptiske. Nogle hævder at det vil være en afgørende forbedring af forbrugerbeskyttelsen, andre at det i bedste fald ikke vil have nogen virkning overhovedet.

Navnet er »gruppesøgsmål« og dækker over den situation, at en enkelt person, forening eller myndighed kan anlægge en retssag mod en erhvervsdrivende ikke blot på egen vegne, men på vegne af alle de, der er blevet »ramt« af en virksomheds adfærd.

Fænomenet kendes især fra USA og til en vis grad de øvrige angelsaksiske lande, hvorimod det ellers kun kendes fra Sverige, hvor det blev indført i januar 2003 og fra Norge, hvor reglerne blev vedtaget sidste år, men ikke træder i kraft før tidligst 2007.

Diskussionen herhjemme blev i december 2005 løftet op på et meget mere kvalificeret niveau, da Retsplejerrådet afgav betænkning 1468/2005 om gruppesøgsmål. Betænkningen er på knapt 350 sider, hvoraf langt de fleste omhandler spørgsmålet om indførelse af muligheden for at anlægge et gruppesøgsmål. Gennemgangen afrundes med at Rådet anbefaler en indførelse af en sådan mulighed og derfor har udarbejdet et meget udførligt og velafbalanceret forslag til regler herom.

Betænkningen er velskrevet, velstruktureret og klar i såvel tanke som pen. Man bliver klogere – herunder ikke mindst på fremmed ret – ved at læse den, men man bliver ikke overbevist om gruppesøgsmålets lyksaligheder. Antageligt fordi heller ikke Retsplejerrådet har fundet en sådan søgsmålsadgang specielt banebrydende, men nærmest anbefaler den for at have endnu et instrument i den retlige værktøjskasse. Et instrument som det ikke kan afvises vil kunne gøre fornuftig fyldest i visse sager.

De typer af sager, der tænkes på, er sager, hvor det retlige hovedproblem er fælles for en række personer. Har en given virksomhed handlet ansvarspådragende ved at sende et bestemt produkt på markedet? Er indholdet af en standardkontrakt, der er indgået i 1000vis af tilfælde i overensstemmelse med gældende ret? Har en større kreds af forbrugere krav på tilbagebetaling, fordi en given ydelse ikke levede op til det lovede?

Fra Sverige nævnes f.eks. følgende to sager:

Den første grupperettsag som blev indledt, tilsigtede skadeerstatning for uudnyttede billetter og erstatningsbilletter købt hos et flyselskab. Gruppemedlemmerne var blevet efterladt i lufthavne i en række forskellige lande og blev tvunget til at købe hjemrejser hos andre selskaber for at kunne komme tilbage til Sverige. E.K. blev i 2003 dømt for grov uærlighed mod kreditorerne ved hjælp af bogføringssvindel. De enkelte/private påtaleberettigedes krav, som løb op i ca. fire millioner kroner og var fordelt på 700 påtaleberettigede, blev udskilt fra straffesagen. En ansøgning om gruppesøgsmål blev herefter indgivet og blev bevilliget den 20.

maj 2003. Ca. 500 af de oprindeligt 700 berørte personer tilmeldte sig ved at indsende en enkelt blanket, som Tingsrätten havde udsendt til de berørte.

En anden sag, hvor Konsumentombudsmannen (den svenske Forbrugerombudsmand) er den udfarende kraft, omhandler erstatning til ca. 7000 el-forbrugere med krav på mellem 1000 og 10.000 kroner for aftalebrud. Forbrugerne havde indgået aftale om levering til en fast pris for en vis tid, hvilket selskabet senere ikke kunne efterkomme. Tingsrätten har i juni 2005 besluttet at behandle sagen som et gruppesøgsmål. Kraftkommissionen har udtrykt misfornøjelse med beslutningen. Tingsrätten har endnu ikke meddelt, om beslutningen kan ankes særskilt, eller kun i forbindelse med at dom eller endelig beslutning i sagen meddeles. Beslutningen om, hvorledes de enkelte forbrugere skal gives meddelelse, er endnu ikke truffet. Rådet nævner som danske sager, hvor man kunne have forestillet sig gruppesøgsmål, Eternit-sagen, sagen om bankernes gebyr for respektpåtegninger og kartelsagerne.

Hvad angår sagerne om bankernes gebyr for respektpåtegninger anfører Retsplejerådet særdeles fornuftigt, at da først der var kommet en endelig dom, efterlevede samtlige banker den pågældende afgørelse – uanset at de ikke var retligt forpligtede hertil. Man kan således sige, at et eventuelt gruppesøgsmål ikke ville have gjort nogen faktisk forskel.

Den juridiske konsekvens af et gruppesøgsmål er, at den dom eller det forlig, der indgås i retten, har retskraft for alle medlemmer af gruppen, selvom de teknisk set ikke har været parter i sagen. Normalt er det således, at en dom alene binder parterne i sagen og ikke kan gøres gældende af andre. Fru Jensen anlægger således en sag mod en piskerisfabrikant, for at have fremstillet et piskeris, der på grund af en produktfejl forårsager skade i køkkenet, fordi piskerisene flyver gennem luften. I en almindelig retssag vil den fældende dom alene kunne påberåbes af fru Jensen, hvorimod andre forbrugere, der har købt det samme piskeris med samme konsekvens for køkkenet, vil kunne afvises af piskerisfabrikanten, når de henvender sig for at få erstattet skaderne på deres køkken. Ved et gruppesøgsmål vil man enten kunne tilmelde sig gruppen eller undlade at framelde sig (afhængigt af hvilken model, der er tale om), når sagen skal anlægges, og har man gjort det, vil man efterfølgende stå med en dom i hånden, der kan gennemtvinges overfor piskerisfabrikanten på helt sædvanlig vis.

For en umiddelbar betragtning er gruppesøgsmålet således en væsentlig nyskabelse, men dels har man allerede i dag regler i retsplejeloven, der giver mulighed for at flere kan gå sammen om en retssag (såkaldt kumulation), dels vil langt de fleste erhvervsdrivende frivilligt give andre kunder den samme retsstilling, som den fru Jensen i eksemplet ovenfor har fået. Konsekvensen af at undlade dette er nemlig blot, at de afviste anlægger en helt tilsvarende sag som den fru Jensen har kørt og ender med samme resultat. Det vil ikke blot give firmaet et ualmindeligt dårligt image, det vil også være stærkt fordyrende, idet retten i de efterfølgende sager naturligvis vil pålægge fabrikanten alle sagsomkostningerne ved sagsførelsen.

Man skal også være opmærksom på, at indførelse af muligheden for gruppesøgsmål ikke gør nogen forskel i de betingelser, man som sagsøger skal bevise tilstedeværelsen af, og som man bygger sit krav på. Forestiller man sig f.eks. kartelsager, hvor de samarbejdende virksomheder måske er blevet pålagt en strafferetlig bøde, men hvor kunderne gerne vil have erstatning for den overpris, som samarbejdet angiveligt har bevirket, vil det stadig være op til kunderne at løfte den – i kartelsager meget vanskelige – bevisbyrde for, at de har lidt et tab. Forestiller man sig en retssag mod en tobaksproducent vil det stadig være op til sagsøger at bevise, at producenten har handlet culpøst ved produktionen, og at der ikke foreligger egen skyld hos kunderne.

Man kan i øvrigt spørge om forholdet til strafferetten i sager, hvor både straf og erstatning kan komme på tale. Under stærk inspiration fra EU-kommissionens side har man f.eks. herhjemme skærpet bødeudmålingen væsentligt i sager om kartelsamarbejder (og ønsker så vidt vides at

øge den yderligere om muligt). Baggrunden herfor er, at det populært sagt ikke skal kunne betale sig at overtræde loven. Forestillede man sig nu, at samtlige kunder gennem et gruppesøgsmål rent faktisk kunne bevise, at de havde lidt et tab, ville kartelmagerne skulle betale hele "fortjenesten" tilbage til kunderne efter de også havde betalt en bøde, der havde til formål at inddrage den selv samme fortjeneste (med tillæg af "sanktionsdelen" af bøden). Dette har næppe været tanken – allerede fordi ingen af de øvrige EU-lande (bortset fra England – hvor gruppesøgsmål næsten aldrig anvendes – og altså nu også Sverige) kender til gruppesøgsmål. En måde at afbøde en sådan "dobbelstraf" ville være at anvende konfiskation i straffesagen, idet reglerne om konfiskation foreskriver, at beløbet skal anvendes til dækning af eventuelle erstatningskrav, inden resten ryger i statskassen. Konfiskation kan imidlertid ikke anvendes ved bødeforelæg, men forudsætter en domstolsafgørelse, hvilket igen vil kunne besværliggøre konkurrencestyrelsens og retssystemets håndtering af disse i forvejen vanskelige sager.

Betænkningen indeholder et grundigt lovforslag, der tager højde for alle processuelle problemer, men rummer ikke meget materiale med henblik på de mere indholdsmæssige spørgsmål. Man kan spørge sig selv, om det mon skyldes at retsplejerådets medlemmer heller ikke selv føler at muligheden for gruppesøgsmål, er en ting, som vi bare må have – når henses til det forhold, at vi herhjemme normalt betragter regulering og sanktionering af noget, der vedrører større grupper som hørende til ting, det offentlige tager sig af via lovgivning og strafferetlig forfølgning. Ikke – som det traditionelt er tilfældet i USA – et anliggende for private borgere at regulere gennem domstolene.

Det videre forløb er, at Justitsministeriet nu vil se på de høringssvar, der indkommer på baggrund af betænkningen og i lyset heraf eventuelt fremsætte lovforslag til efteråret.